

**O`SIMLIKLARNING VEGETATIV KO`PAYISHINING AHAMIYATI VA
XILLARI**

**SIGNIFICANCE AND CHARACTERISTICS OF VEGETATIVE
PROPAGATION OF PLANTS**

**ЗНАЧЕНИЕ И ОСОБЕННОСТИ ВЕГЕТАТИВНОГО РАЗМНОЖЕНИЯ
РАСТЕНИЙ**

Andijon davlat pedagogika instituti
Tabiiy fanlar fakulteti Biologiya yo`nalishi
101-guruh talabasi **Dovlataliyeva Shohzoda Shavkatjon qizi**
Ilmiy rahbar: **Tojiboyev Murodali Umaraliyevich**

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'simliklarni vegetativ ko'paytirish usullari tahlil qilinadi. Vegetativ ko'paytirish, o'simliklarning jinsiy ko'payishdan farqli ravishda, onasi o'simlikning genetik xususiyatlarini saqlab qolish bilan birga, ularni tez va samarali tarzda ko'paytirishga imkon beradi. Maqola vegetativ ko'paytirishning asosiy turlari, afzalliklari va uning qishloq xo'jaligi va bog'dorchilikdagi ahamiyatini ko'rib chiqadi.

Abstract: This article analyzes methods of vegetative propagation of plants. Vegetative propagation, in contrast to sexual reproduction of plants, allows them to reproduce quickly and efficiently, while preserving the genetic characteristics of the mother plant. The article examines the main types of vegetative propagation, its advantages and its importance in agriculture and horticulture.

Аннотация: В данной статье анализируются способы вегетативного размножения растений. Вегетативное размножение, в отличие от полового размножения растений, позволяет им быстро и эффективно размножаться, сохраняя генетические особенности материнского растения. В статье рассмотрены основные виды вегетативного размножения, его преимущества и значение в сельском хозяйстве и садоводстве.

Kalit So'zlar: Vegetativ ko'paytirish, O'simliklar, Ildiz, Shox, Kichik vegetativ qismlar, Qishloq xo'jaligi, Bog'dorchilik, Genetik barqarorlik, qalamcha, payvandtag, payvandust.

Keywords: Vegetative propagation, Plants, Root, Branch, Small vegetative parts, Agriculture, Horticulture, Genetic stability, pencil, welder, welder.

Ключевые слова: Вегетативное размножение, Растения, Корень, Ветвь, Мелкие вегетативные части, Сельское хозяйство, Садоводство, Генетическая стабильность, карандаш, сварщик, сварщик.

Vegetativ ko‘payish - bu o‘simliklarning jinsiy ko‘payishsiz, ya‘ni urug‘larsiz ko‘payish jarayonidir. Bu usul asosan bir hujayrali va ko‘p hujayrali o‘simliklarda kuzatiladi. Vegetativ ko‘payishning biologik ahamiyati o‘simliklarning tez va samarali tarzda ko‘payishini ta‘minlashda yotadi. Vegetativ ko‘payish o‘simliklar dunyosida keng qo‘llaniladigan, tezkor va samarali tarzda avlod qoldirish usullaridan biridir. Bu jarayon nafaqat tabiiy holda, balki inson tomonidan turli madaniy usullar yordamida ham amalga oshiriladi. Vegetativ ko‘payishning keng qo‘llanilishi, o‘simliklarning genetik barqarorligini saqlash va muhitga tez moslashuv imkonini beradi. Ba‘zi o‘simliklar vegetativ ko‘paytirish orqali sharoitlarga tez moslashadi.

Biologik ahamiyati

1. Tezkor ko‘payish: Vegetativ ko‘payish orqali o‘sib chiqqan o‘simliklar ota o‘simlikning genetik xususiyatlarini to‘liq saqlagan holda tez va oson ko‘payadi. Bu usul bilan ko‘paytirilgan o‘simliklar bir-biriga juda o‘xshash bo‘lib, bu ularning xususiyatlarini saqlab qolish imkonini beradi.

2. Genetik barqarorlik: Vegetativ ko‘payish orqali olingan o‘simliklar otanalari bilan deyarli bir xil genetik tuzilishga ega bo‘ladi. Bu esa muayyan xususiyatlarini (masalan, meva sifati, kasalliklarga chidamlilik) avlodlarga o‘tkazishda muhim ahamiyatga ega.

3. Ekstremal sharoitlarda hayotiylik: Ba‘zi o‘simliklar ekstremal ekologik sharoitlarda, masalan, qurg‘oqchilik yoki tuproqning sho‘rlanishida ham omon qolish va ko‘payish qobiliyatiga ega. Vegetativ ko‘payish usullari bu kabi sharoitlarda tez moslashuvchanlik va tarqalishni ta‘minlaydi.

Vegetativ ko‘paytirish usullari qishloq xo‘jaligi va bog‘dorchilikda keng qo‘llaniladi. Masalan, ko‘plab fermerlar meva daraxtlarini va sabzavotlarni vegetativ ko‘paytirish orqali ishlab chiqarishni oshiradi. Shu bilan birga, ba‘zi bog‘bonlar o‘z bog‘larida yangi turlarni yaratish uchun vegetativ usullardan foydalanadilar. Vegetativ ko‘paytirish qishloq xo‘jaligi va bog‘dorchilikda muhim ahamiyatga ega. U o‘simliklarni tez va samarali ko‘paytirish imkonini beradi, shu bilan birga, ishlab

chiqarish jarayonlarini soddalashtiradi va daromadni oshiradi. Vegetativ ko'paytirish jarayoni natijasida o'simliklar tezda ko'payadi, bu esa ishlab chiqarishni oshiradi. Boshqa tomondan, vegetativ ko'paytirishning ba'zi usullari atrof-muhitga zarar yetkazishi mumkin, masalan, ba'zi kasalliklar tarqalishi ehtimoli. O'simliklarni vegetativ ko'paytirish — bu tabiiy yoki sun'iy yo'llar orqali o'simliklarni ko'paytirish jarayoni bo'lib, asosan, ularning vegetativ qismidan foydalaniladi. Ushbu jarayon bir qator afzalliklar va muammolarni o'z ichiga oladi.

Genetik barqarorlik: Olingan o'simliklar onasi o'simlik bilan bir xil genetik xususiyatlarga ega.

Tez rivojlanish: Vegetativ ko'paytirish jarayoni orqali o'simliklar tez o'sadi va o'z ildizlarini tezda rivojlantiradi.

Muayyan sharoitlarga moslashuvchanlik: Vegetativ ko'paytirish ba'zi o'simliklarning maxsus sharoitlarga yaxshi moslashishiga yordam beradi.

Yana shular bilan bir qatorda vegetativ ko'paytirishning kamchiliklari ham mavjud. Yani ular: **Kasallik Tarqalishi:** Agar onasi o'simlikda kasallik bo'lsa, u yangi o'simliklarga ham o'tishi mumkin. **Genetik xilma-xillikning kamayishi:** Vegetativ ko'paytirish, ko'pincha genetik xilma-xillikni kamaytiradi, bu esa o'simliklarning barqarorligini ta'sir qilishi mumkin. **Boshqa o'simliklarga bo'lgan raqobat:** Vegetativ ko'paytirish natijasida tez ko'payadigan o'simliklar ekosistemalarga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Shoxlardan ko'paytirish: O'simlikning shoxlarini kesib olib, ularni suvda yoki tuproqda o'stirish. Bu jarayon, gul va mevali o'simliklarda juda samarali.

Ildizlar yordamida ko'paytirish: O'simliklarning ildizlaridan foydalanib yangi o'simliklar hosil qilish. Bu usul, masalan, piyoz va kartoshka kabi o'simliklarda keng qo'llaniladi.

Qalamcha: O'simliklarni qalamchalardan ko'paytirish, o'simlikshunoslikda muhim xo'jalik ahamiyatga ega. O'simliklarning novdasidan qirqib tayyorlangan va keyinchalik o'stirish uchun xizmat qiladigan qismi qalamcha deb yuritiladi.

Payvandlash: deb o'simlikning kurtagi yoki kurtaglari bor qismini o'simlikka ko'chirib o'tkazishga aytiladi. O'tkaziladigan o'simlik payvandust, payvandlanadigan o'simlik esa payvandtag deb yuritiladi.

Xulosa: O‘simliklarni vegetativ ko‘paytirish — bu zamonaviy agrar tizimlarning ajralmas qismi. Ushbu jarayon orqali o‘simliklar tez, samarali va genetik jihatdan barqaror ravishda ko‘paytiriladi. Vegetativ ko‘paytirish usullari o‘simliklarning sifatini saqlab qolish va ularni samarali yetishtirish imkonini beradi. Shuning uchun, ushbu metodlarni o‘rganish va rivojlantirish qishloq xo‘jaligi va bog‘dorchilik sohalarida muhimdir. O‘simliklarni vegetativ ko‘paytirish — bu o‘simliklarning ko‘payishida samarali va muhim usuldir. Ular nafaqat genetik barqarorlikni saqlab qolish, balki tez rivojlanish imkoniyatini ham beradi. Biroq, ushbu jarayondan foydalanganda ehtiyotkorlik bilan yondashish va kasalliklarni nazorat qilish muhimdir. Bunday yondashuv qishloq xo‘jaligi va bog‘dorchilik sohalarida muvaffaqiyatli natijalarga erishishda yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati:

1. Abdullayev, A. (2010). O‘simliklarni Ko‘paytirish Texnologiyalari. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Qishloq va Suv xo‘jaligi vazirligi.
2. Hasanov, M. (2015). Bog‘dorchilik va O‘simliklarni Yetishtirish. Toshkent: O‘zbekiston davlat qishloq xo‘jaligi universiteti.
3. Isroilov, M. (2018). O‘simliklar Biologiyasi. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti.
4. A‘zimov, S. (2017). O‘simliklarni Vegetativ Ko‘paytirish. Tashkent: Fan va texnologiya.
5. Tashkent, R. (2020). Agrotexnologiya: O‘simliklar va Ularning Ko‘payishi. Toshkent: O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi ilmiy-tadqiqot instituti.
6. C.M.Mustafayev. Toshkent “ O‘zbekiston” 2002